

ДЕРЖАВНЕ АГЕНТСТВО ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ
Держземагентство України

НАКАЗ

02.10.2015

Київ

№ 396

Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розроблення проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівоозміни та впорядкування угідь

Відповідно до пункту 9 Положення про Державне агентство земельних ресурсів України, затвердженого Указом Президента України від 8 квітня 2011 року № 445, та з метою надання методичної допомоги при розробленні проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівоозміни та впорядкування угідь,

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Методичні рекомендації щодо розроблення проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівоозміни та впорядкування угідь, що додаються.
2. Контроль за виконанням цього наказу залишаю за собою.

В. В. Гоним

Є. С. Бердніков

1953/1
10 / 15

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Державного агентства
земельних ресурсів України
02.10.2013 № 396

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

щодо розроблення проектів землеустрою, що забезпечують
еколого-економічне обґрунтування сівоозміни та впорядкування угідь

Методичні рекомендації мають рекомендаційний характер, розроблені з метою надання методичної допомоги при розробленні проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівоозміни та впорядкування угідь, та призначені для використання землевласниками та землекористувачами, розробниками документації із землеустрою, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Методичні рекомендації розроблені відповідно до Земельного кодексу України, законів України "Про землеустрій", "Про охорону земель", Порядку розроблення проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівоозміни та впорядкування угідь, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 2 листопада 2011 року № 1134, інших нормативно-правових актів та встановлюють склад і зміст проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівоозміни та впорядкування угідь (далі – проекти землеустрою).

1.2. Проекти землеустрою розробляються з метою організації сільськогосподарського виробництва і впорядкування сільськогосподарських угідь у межах землеволодінь та землекористувань для ефективного ведення сільськогосподарського виробництва, раціонального використання та охорони земель, створення сприятливого екологічного середовища, покращення природних ландшафтів та інших обґрунтованих заходів.

1.3 Проекти землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівоозміни та впорядкування угідь, визначають:

- а) розміщення виробничих будівель і споруд;
- б) організацію землеволодінь та землекористувань з виділенням сівоозміни, виходячи з екологічних та економічних умов, формування інженерної та соціальної інфраструктури;
- в) типи і види сівоозмін з урахуванням спеціалізації сільськогосподарського виробництва;
- г) складання схем чергування сільськогосподарських культур у сівоозміні;
- д) проектування полів сівоозміни;
- е) розроблення плану переходу до прийнятої сівоозміни;
- є) перенесення в натуру (на місцевість) запроєктованих полів

сівоозміни.

1.4. Проекти землеустрою розробляються на підставі замовлень органів державної влади, органів місцевого самоврядування, землевласників і землекористувачів шляхом укладання договорів з розробниками документації із землеустрою.

Розробниками проектів землеустрою є юридичні особи, що володіють необхідним технічним і технологічним забезпеченням та у складі яких працює за основним місцем роботи не менше двох сертифікованих інженерів - землевпорядників, які є відповідальними за якість робіт із землеустрою, та фізичні особи - підприємці, які володіють необхідним технічним і технологічним забезпеченням та є сертифікованими інженерами-землевпорядниками, відповідальними за якість робіт із землеустрою.

Проекти землеустрою розробляються на основі завдання на його розроблення, затвердженого замовником, і включають в себе пояснювальну записку, текстові та графічні матеріали.

1.5. Проекти землеустрою погоджуються сільськими, селищними, міськими радами або районними державними адміністраціями, підлягають державній експертизі та розглядаються і затверджуються замовниками.

1.6. Авторський нагляд за виконанням проектів землеустрою здійснюється розробниками і передбачає перевірку повноти та якості виконання заходів, окремих рішень, передбачених цими проектами.

Строки здійснення авторського нагляду за виконанням проектів землеустрою визначаються відповідно до плану їх реалізації.

Результати, одержані під час авторського нагляду за реалізацією проекту, заносяться до журналу авторського нагляду за виконанням проекту землеустрою.

Ведення журналу авторського нагляду за виконанням проекту землеустрою здійснюється відповідно до Порядку ведення журналу авторського нагляду за виконанням проекту землеустрою, затвердженого наказом Держкомзему від 28.11.2003 № 295 та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 16.12.2003 за № 1162/8483.

1.7. Склад проекту землеустрою визначено в Порядку розроблення проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівоозміни та впорядкування угідь, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 2 листопада 2011 року № 1134.

1.8. Питання планування виробничих центрів, господарських дворів, зведення окремих будівель і споруд, внутрішньої організації території багаторічних насаджень, їх реконструкція, організація культурних пасовищ, будівництво протверзійних гідротехнічних споруд, технології створення захисних лісових насаджень, засипки та виположення ярів, будівництво осушувальних і зрошувальних мереж, водогосподарських об'єктів та доріг, рекультивация порушених та консервація деградованих і малопродуктивних земель, землювання малопродуктивних угідь, захист земель від підтоплення, вторинного засолення, висушення, зсувів, ущільнення, закислення, забруднення промисловими та іншими

відходами, радіоактивними та хімічними речовинами, покращення сільськогосподарських земель, підвищення родючості ґрунтів вирішуються робочими проектами землеустрою на підставі даних проектів землеустрою, в яких ці заходи розробляються на рівні схем.

2. ЗЕМЛЕВПОРЯДНІ ВИШУКУВАННЯ

2.1. Землепорядні вишукування, як правило, включають: збір, систематизацію та аналіз економічних показників сільськогосподарського підприємства; наявність та розміщення поголів'я тварин, їх продуктивність; структуру посівних площ та урожайність сільськогосподарських культур; вивчення земельно - облікових даних; аналіз планово-картографічних матеріалів; вивчення раніше розроблених проектів роздержавлення та паювання земель, проектів землеустрою щодо організації території земельних часток (паїв), матеріалів реорганізації сільськогосподарських підприємств; польове обстеження сільськогосподарських та інших угідь.

2.2. Технічний звіт про землепорядні вишукування для розроблення проекту землеустрою складається з пояснювальної записки та графічних матеріалів.

У пояснювальній записці рекомендується відобразити:

- а) загальні відомості про сільськогосподарське підприємство:
найменування та місцезнаходження;
спеціалізація;
назва населених пунктів;
кількість працюючих осіб у населених пунктах;
кількість, власників земельних часток (паїв);
розмір земельної частки (паю);
структура управління виробництвом;
ринки збуту сільськогосподарської продукції;
транспортні зв'язки;
- б) природні умови:
температурний режим;
опадя;
пануючі вітри;
гідрографічна мережа;
рельєф території;
ґрунтовий покрив;
наявність деградованих та малопродуктивних земель;
- в) характеристика землекористування:
загальна площа;
площа земель приватної власності, що орендується сільськогосподарським підприємством;
площа земель державної (комунальної) власності, що орендується сільськогосподарським підприємством;
просторові умови землекористування (конфігурація, компактність, наявність черезсмужжя тощо.);

наявність польової інфраструктури (дорожня чережа, захисні лісові насадження, лінійні протнерозійні гідротехнічні споруди, зрошувальні та осушувальні мережі);

наявність об'єктів інженерної інфраструктури (шляхи загального користування, лінії електропередачі, нафтопродуктопроводи, газопроводи, водогони тощо.);

розміри охоронних зон об'єктів інженерної інфраструктури та інших режимотворюючих об'єктів.

г) використання земель:

склад та структура угідь сільськогосподарського підприємства;

якісний стан земельних угідь (розораність, еродованість, заболоченість, перезволоження, земель; солонцюватість, кислотність ґрунтів);

нормативна грошова оцінка 1 га сільськогосподарських угідь;

бал бонітету ґрунтів;

посівні площі та урожайність сільськогосподарських культур;

валове виробництво продукції рослинництва;

наявність тварин та птиці, їх розміщення;

продуктивність тварин та птиці;

валове виробництво продукції тваринництва;

г) організація території:

типи і види сівозмін, їх площі, кількість полів;

чергування культур у сівозмінах;

характеристика рівновеликості полів;

розміщення культур у сівозмінах за останні три-п'ять років та на час складання проекту землеустрою (креслення);

заходи щодо захисту земель.

д) наявність раніше розробленої проектної документації:

проект роздержавлення та паювання земель;

проект землеустрою щодо організації території земельних часток (паїв);

проект землеустрою щодо створення нових та впорядкування існуючих землеволодінь і землекористувань;

е) графічні матеріали:

креслення обстеження земель сільськогосподарського підприємства з рельєфом місцевості;

картограма агро виробничих груп ґрунтів з рельєфом місцевості;

креслення розміщення попередників сільськогосподарських культур;

с) висновки.

3. РОЗМІЩЕННЯ ВИРОБНИЧИХ БУДІВЕЛЬ І СПОРУД

3.1. Проектування нових та реконструкція діючих виробничих центрів, господарських дворів, будівель і споруд під час розроблення проектів землеустрою сільськогосподарських підприємств різних форм господарювання та власності на землю, фермерських та особистих

селянських господарств здійснюється відповідно до Державних будівельних норм України "Генеральні плани сільськогосподарських підприємств" (ДБН Б.2.4-3-95).

До сільськогосподарських підприємств, на які поширюються ці норми, належать:

рослинницькі підприємства, які включають в себе культивацийні споруди (теплиці, парники, оранжереї), рілльничі об'єкти, садівничі та виноградарські комплекси тощо;

тваринницькі підприємства, до яких входять товарні та племінні ферми великої рогатої худоби, свиноферми, вівчарні, кінні заводи тощо;

птахівничі підприємства, що поділяються на товарні та племінні птахофабрики та птахоферми, на підприємства з виробництва яєць та м'яса птиці, а також з вирощування гібридної птиці для товарних господарств і інкубаторно-птахівничі станції для виробництва добового молодняка птиці та інші;

підприємства із зберігання сільськогосподарської продукції, до яких належать склади зберігання сільськогосподарської продукції – зерна, овочів, картоплі, фруктів, винограду;

підприємства з виробництва кормів – комбікормів, заводи вітамінно-трав'яного борошна, м'ясо-кісткового борошна;

заводи та цехи з переробки продукції тваринництва: м'яса, молока; заводи та цехи з переробки продукції рослинництва: зерна, овочів, фруктів, тютюну, хмелю тощо;

підприємства виробничо-технічного обслуговування, які включають:

бази зберігання мінеральних добрив та пестицидів, сільськогосподарської техніки та запасних частин, підприємства з ремонту сільськогосподарських машин та транспорту, пожежні депо, підприємства будівельної індустрії тощо;

станції біологічного захисту рослин, заводи кормових антибіотиків, скотобазы, бойні, рибні господарства, підприємства з переробки риби, відходів тваринництва, цехи вторинного використання відходів, виробництво сухого курячого посліду тощо;

котельні, об'єкти водопостачання та каналізації, очисні споруди, звалища твердих відходів, гіосховища, об'єкти газопостачання;

селянські (фермерські) та орендні підприємства всіх напрямів господарської діяльності;

підсобні сільськогосподарські підприємства промислових підприємств.

3.2. Виробничі центри, господарські двори, окремі будівлі та споруди *рекомендується розміщувати на майданчику, передбаченому схемою або проектом районного планування, генеральним планом населеного пункту, проектом планування виробничої зони сільського поселення.*

Виробничі центри, господарські двори, окремі будівлі та споруди, залежно від розмірів та потужності, можуть розміщуватись:

у виробничих зонах сільських поселень;

на інших землях за умов дотримання будівельних, санітарних, зооветеринарних та протипожежних вимог з урахуванням функціонального зонування території.

У виробничих зонах сільських поселень рекомендується розміщувати підприємства: тваринницькі, птахівничі та звірівничі ферми, підприємства із зберігання та переробки сільськогосподарської продукції, цехи з вторинного використання відходів, ремонту, технічного обслуговування та зберігання сільськогосподарських машин та автомобілів, з виготовлення будівельних конструкцій, виробів та деталей з місцевих матеріалів, ветеринарні установи, теплиці та парники, промислові цехи сільськогосподарських підприємств, матеріальні склади, транспортні, енергетичні та інші об'єкти, пов'язані з підприємствами, що проєктуються, а також комунікації.

Ферми можуть бути як одного напрямку виробництва, так і змішаного типу.

Розміщувати та визначати потужність тваринницьких та птахівничих ферм рекомендується виходячи з наявності земель, на яких повинні бути використані органічні речовини, що містяться у відходах виробництва цих підприємств, або органічні добрива – відходи виробництва.

Для розміщення виробничих центрів, господарських дворів, окремих будівель та споруд рекомендується вибирати майданчики під забудову та під траси інженерних мереж на землях, непридатних для сільського господарства, або на сільськогосподарських землях гіршої якості.

Допускається розміщення підприємств на ділянках, вільних від лісу, за умов погодження з органами охорони природи, лісового господарства та органами санепіднагляду.

Рекомендована відстань від будівель та споруд до меж лісового масиву має становити для хвойних порід – 100 м; змішаного лісу – 50 м; листяних порід – 20 м; до залягання торфу не менше 100 м.

3.3. Розміщення виробничих центрів, господарських дворів, окремих будівель та споруд на орних, зрошуваних та осушених землях, на землях, зайнятих багаторічними плодовими насадженнями та виноградниками, водохоронними, захисними та іншими лісами першої групи дозволяється лише у виняткових випадках за умов належного техніко-економічного обґрунтування та погодження з місцевими органами влади.

Рекомендується не допускати розміщення виробничих центрів, господарських дворів, окремих будівель та споруд:

на територіях, де залягають корисні копалини, без погодження з органами державного гірничого нагляду;

у небезпечних зонах відвалу гірських порід вугільних та сланцевих шахт і збагачувальних фабрик;

у зонах селянських потоків, сніжних лавин та зсувів, що можуть загрожувати забудові, життю працюючих та експлуатації підприємств,

будівель та споруд;

у першому, другому та третьому поясах зон санітарної охорони джерел водопостачання поселень;

у першій та другій зонах санітарної охорони курортів;

у прибережних захисних смугах річок та водоймищ;

на землях лісового фонду, на землях зелених зон міст, включаючи землі міських лісів;

на земельних ділянках, забруднених органічними та радіоактивними речовинами, до закінчення терміну, встановленого санітарно-епідеміологічною та ветеринарною службами;

на землях заповідників, заказників;

у зонах охорони пам'яток історії та культури в сельбишній зоні поселень.

Умови розміщення виробничих центрів, господарських дворів, окремих будівель та споруд.

Розміщення будівель, споруд і комунікацій сільськогосподарських підприємств у першій, другій та третій зонах округів санітарної охорони курортів допускається згідно з вказівками ДБН 360-92 та за умови погодження проекту з місцевими органами влади, санітарно-епідеміологічною службою та курортним управлінням, якому належить курорт.

Вибір майданчиків під будівництво виробничих центрів, господарських дворів, окремих будівель та споруд повинен бути обґрунтований техніко-економічними підрахунками на основі результатів розгляду варіантів можливого їх розміщення з урахуванням найбільш економічного використання земель.

При розміщенні виробничих центрів, господарських дворів, окремих будівель та споруд рекомендується забезпечити їх раціональний взаємний зв'язок з метою створення умов для мінімальних витрат часу на трудові пересування.

При розміщенні складів мінеральних добрив та хімічних засобів захисту рослин рекомендується проводити заходи, що виключають попадання шкідливих речовин у водойми, ґрунт і повітря.

Склади мінеральних добрив та хімічних засобів захисту рослин рекомендується розміщувати на відстані не менше 2 км від рибогосподарських водойм. У разі особливої потреби допускається зменшення або збільшення відстані за умови погодження її з органами, що забезпечують охорону рибних запасів.

На збільшення або зменшення відстані від складів мінеральних добрив та хімічних засобів захисту рослин до рибогосподарських водойм розробляються техніко-економічне та гігієнічне обґрунтування.

Відстані від складів мінеральних добрив та пестицидів до сільськогосподарських підприємств, поверхневих водних об'єктів, джерел централізованих систем водопостачання, водопровідних споруд рекомендується приймати згідно із СНиП П-108-78, а межі зон санітарної охорони поверхневих та підземних джерел водопостачання, майданчиків водопровідних споруд, водогонів та санітарні заходи на території зон

поверхневих та підземних джерел водопостачання, згідно із СНиП 2.04.02-84.

При розміщенні сільськогосподарських підприємств, будівель та споруд у районі розміщення радіостанцій, складів вибухових речовин, матеріалів і виробів на їх основі, сильно діючих отруйних речовин та інших підприємств та об'єктів спеціального призначення відстань від підприємств, що проєктуються до вказаних об'єктів, рекомендується приймати згідно з відповідними нормативами, затвердженими в установленому порядку.

Розміщення сільськогосподарських підприємств, будівель та споруд у районах розташування діючих та заново запроектованих аеропортів та аеродромів дозволяється за умови дотримання вимог Повітряного кодексу України.

3.4. Підприємства, що виділяють в атмосферу значну кількість диму, пилу або хімічних речовин неприємного запаху та речовин, шкідливих для організму людини, недопустимо розміщувати в замкнених долинах, котловинах, біля підніжжя гір та інших територіях, не забезпечених природним провітрюванням. Склади горючих рідин (мастил) необхідно розміщувати на височинах за характером рельєфу місцевостях, а також з урахуванням рози вітрів стосовно котельних на твердому паливі.

Підприємства рекомендується розміщувати підвітряно щодо житлової забудови, лікувальних та дитячих закладів, підприємств з переробки продукції.

Підприємства, будівлі та споруди, що мають технологічні процеси, які є джерелом виділення в навколишнє середовище хімічних та біологічних компонентів і шуму, шкідливого для організму, рекомендується відокремлювати санітарно-захисними зонами від житлових і громадських будинків. Розміри санітарно-захисних зон належить приймати згідно з обов'язковим додатком 1 до ДБН Б.2.4-3-95 та санітарними нормами проєктування промислових підприємств. Території санітарно-захисних зон рекомендовано не виключати із землекористування і використовувати для потреб сільського господарства тільки за умови погодження з органами санітарного та ветеринарного нагляду.

У санітарно-захисних зонах дозволяється розміщувати:

підприємства, окремі будівлі та споруди з виробництвом меншого класу шкідливості, ніж виробництво, для якого встановлена санітарно-захисна зона, за умови аналогічного характеру шкідливості:

лазні, пральні, гаражі, склади, сховища (крім громадських і спеціалізованих продовольчих);

будинки управлінь та конторські приміщення, крамниці, підприємства громадського харчування, медпункти, дослідні лабораторії, пов'язані з обслуговуванням підприємства, що проєктуються, а також підприємств, що розміщені поряд;

стоянки громадського та приватного транспорту, місцеві, транзитні комунікації, ЛЕП, водопровідні і каналізаційні насосні станції, підземні

резервуари, розсадки рослин для озеленення підприємства і санітарно-захисної зони.

Для санітарно-захисних зон завширшки понад 100 м з боку сільбищної зони рекомендується переобачати смуги деревно-чагарникових зелених насаджень завширшки не менше 50 м, а за ширини санітарно-захисної зони від 50 до 100 м ширина смуги повинна бути не менше 20 метрів.

У санітарно-захисній зоні рекомендується не допускати розміщення житлових будинків, дитячих дошкільних закладів, шкіл, лікувально-профілактичних та оздоровчих закладів загального користування, установ відпочинку, спортивних споруд, садів, парків, садівничих товариств та городів.

На території санітарно-захисної рекомендується не допускати розміщення підприємств, виробничих будівель та споруд в тих випадках, коли виробничі шкідливі речовини, що виділяються одним з підприємств, можуть зашкодити здоров'ю працюючих або призвести до псування матеріалів, обладнання та готової продукції іншого підприємства, а також коли це призводить до збільшення концентрації шкідливих речовин у зоні житлової забудови вище дозволених рівнів, встановлених санітарними нормами проектування промислових підприємств.

4. ОРГАНІЗАЦІЯ ЗЕМЛЄВОЛОДІТЬ ТА ЗЕМЛЕКОРИСТУВАНЬ З ВИДІЛЕННЯМ СІВОЗМІНИ, ВИХОДЯЧИ З ЕКОЛОГІЧНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ УМОВ, ФОРМУВАННЯ ІНЖЕНЕРНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

4.1. Вимоги до організації угідь

Головне завдання проекту землеустрою – встановлення такого складу, площі і розміщення угідь на перспективу, при якому створюються необхідні умови для ефективного використання та захисту земель.

Склад угідь, передусім сільськогосподарських, і їх площі тісно пов'язані зі спеціалізацією господарства і ступенем концентрації галузей. Фактичне співвідношення угідь – один з найбільш важливих факторів, які визначають спеціалізацію виробництва. Встановлена на перспективу спеціалізація потребує відповідного співвідношення угідь і їх розміщення.

За допомогою меліоративних, культуротехнічних і інших заходів природні умови можуть бути поліпшені, а отже можлива трансформація з одного виду угідь в інші.

Перехід від фактичної структури угідь до проектної відбувається шляхом їх часткової трансформації. Трансформація – це видозміна (перетворення) угідь, тобто переведення земель з одного виду в інший. При цьому змінюють і розміщення угідь.

У результаті трансформації земельних ділянок визначають їх нове місцезрозташування. Зокрема, під час уточнення складу і меж угідь змінюють і виробниче використання ділянок, тобто відбувається їх трансформація. Тому трансформація і розміщення угідь – задача

комплексна.

Підвищення інтенсивності використання земельних масивів (ділянок) можливе шляхом їх корінного поліпшення в результаті складних меліоративних робіт (зрошення, осушення та ін.) або за допомогою культуротехнічних заходів (розкорчування чагарників і дрібнолісся, очищення від купин і каменів, гіпсування, вапнування, протиерозійних заходів та ін.). Поліпшені ділянки не завжди трансформують в інший вид угідь.

Запроектораний склад і співвідношення (структура) угідь, їх розміщення на території повинні відповідати таким вимогам:

отримання запланованих обсягів товарної сільськогосподарської продукції;

повне, раціональне і ефективне використання всіх земель з їх природними властивостями;

припинення ерозійних процесів і покращення ландшафту;

відповідність встановленої спеціалізації галузей і їх раціонального поєднання;

забезпечення стійкої кормової бази для тваринництва;

мінімальні затрати на транспортування і зберігання продукції без значних втрат;

створення сприятливих умов для підвищення продуктивності ґрунту і високопродуктивного використання машинно-тракторних агрегатів;

мінімальні капітальні вкладення на підвищення інтенсивності використання земель, які перебувають в обробітку, найскоріша їх окупність.

Визначення обсягів трансформації і покращення земель, розміщення угідь ведеться з урахуванням природних і економічних факторів, дотримуючись вищеперерахованих вимог.

Проектування організації території здійснювати рекомендується у такій послідовності:

а) виділення технологічних груп і підгруп земель;

б) визначення земельних ділянок з деградованими та малопродуктивними ґрунтами з метою їх консервації;

в) розміщення польових, кормових і ґрунтозахисних сівозмін, ділянок тривалого залуження;

г) розміщення багаторічних насаджень і природних кормових угідь;

ґ) розташування елементів облаштування території (лісосмуг, дорожньої мережі, гідротехнічних споруд і ін.);

д) розміщення робочих і технологічних ділянок у середній полів;

е) визначення ділянок, на яких необхідно провести заходи щодо захисту земель від ерозії та інших негативних факторів.

4.2. Організація рілля

Орні землі рекомендується поділяти на три технологічні групи:

до I групи належать нееродовані й слабоеродовані землі, розташовані на схилах крутістю до 3°, характер рельєфу і якісний стан яких (механічний склад, відсутність перезволоження, інтенсивного засолення, солонцюватості, відсутність засмічення камінням, ступінь

дефляційної стабільності та ін.) дозволяють вирощувати районовані сільськогосподарські культури за інтенсивними технологіями, включаючи просалі. На цих землях розміщуються польові сівозміни з максимальним, за потреби, насиченням просалними культурами. У межах I групи виділяють дві технологічних підгрупи:

Ia – рівнинні землі /крутістю до 1°, на які немає обмеження у виборі напрямку обробітку й посіву.

Iб – схилі землі /крутістю 1-3°, де обов'язковий обробіток та посів поперек або під припустимим кутом до схилу.

До II технологічної групи належать землі, розташовані на схилах 3-7° з перевагою незмитих ґрунтів (за наявності також слабо- і середньозмитих).

На землях II групи проектується зерно-трав'яні та ґрунтозахисні сівозміни з виключенням розміщення чорного пару, просалних культур (технічні, овочеві, баштанні, кормові коренеплоди, картопля) та інших ерозійно нестійких культур.

Для диференціації шільності протиерозійних заходів, у тому числі і агротехнічних, землі II групи поділяють на дві технологічні підгрупи:

II а – схили крутістю 3-5° без улоговин;

II б – схили крутістю 5-7°, а також ускладнені улоговинами схили 3-5°.

На землях технологічної підгрупи II а розміщують зерно-трав'яні сівозміни, а на підгрупі II б – травопільні ґрунтозахисні сівозміни.

Землі III технологічної групи включають схили крутістю понад 7° та деградовані і малопродуктивні землі, господарське використання яких є екологічно небезпечним та економічно неефективним.

Ці землі виключаються з інтенсивного використання, підлягають залуженню та виведенню з орних земель і трансформації їх у природні кормові угіддя або лісові насадження.

Межі між I і II технологічними групами земель одночасно є межами між польовими та ґрунтозахисними сівозмінами і фіксуються на місцевості різними елементами облаштуваності території (лісосмугами, балами-дорогами, балами та ін.).

При необхідності випадках лінійні рубежі створюються на межі технологічних підгруп земель.

Можливе відхилення лінійних рубежів (меж технологічних груп) від горизонталей у межах допустимих параметрів (відповідно до розрахунків), зумовлених механічним складом ґрунтів, довжиною схилів, кількістю опадів.

Взаємопогоджене розміщення лінійних рубежів (оброблюваний вал, вал-тераса, вал-канава у поєднанні з однорядними або дворядними лісосмугами, лісосмуга-дорога, вал-дорога та ін.) рекомендується проводити з урахуванням природних і організаційно-господарських умов.

Під час проектування варто прагнути до досягнення паралельності меж полів сівозмін (робочих ділянок), однак не на шкоду загальній протиерозійній організації території, тобто з дотриманням припустимих відхилень напрямку основного обробітку від горизонталей, величина яких

залежить від ухилу, кількості опадів, ерозійної стабільності ґрунтів, агрофону і становить від 0,5° до 2°.

Ширинна полів сівозмін (робочих ділянок) повинна, за можливості, бути кратною захвату основних сільськогосподарських агрегатів, і передусім, посівних.

Радіуси тракторної робочого руху агрегатів, а отже, й лінійних рубежів не повинні перевищувати:

на землях I технологічної групи – 60 м,

на землях II технологічної групи – 30 м.

Запроектована польова дорожня мережа не повинна сприяти концентрації стоку, для чого необхідно вибрати оптимальний її напрямок, передбачати влаштування розпилювачів стоку тощо.

4.3. Розміщення багаторічних насаджень

Розміри площ під багаторічні насадження, ягідники, виноградники рекомендується встановлювати відповідно до перспективного запланованого розвитку господарства з урахуванням розвитку цих галузей.

Ділянки під багаторічні насадження вибираються під час обстеження земель з обов'язковим використанням ґрунтових матеріалів. За потреби проводяться спеціальні детальні ґрунтові обстеження.

Під час вибору ділянок під багаторічні насадження, виноградники та інші рекомендується враховувати вимоги насаджень до рельєфу місцевості, експозиції схилів, ґрунтів, умов зволоження, глибини залягання ґрунтових вод, засолення, зручності захисту земельних ділянок від шкідливих вітрів.

Зокрема, під час вибору ділянок під багаторічні насадження особливу увагу рекомендується звертати увагу на глибину залягання ґрунтових вод. На відібраних ділянках ґрунтові води повинні залягати не ближче 2 м від поверхні, а засолені ґрунтові води – не ближче 5 м.

Щільні горні породи не повинні залягати ближче 1,5-2 м від поверхні землі під кісточкові породи і 2,5-3 м – під насінневі породи.

У південних районах України на ділянках, запроектованих під багаторічні насадження, бажано передбачати зрошення.

Розміщення виноградників першочергово рекомендується проектувати на підвищених елементах рельєфу, переважно на схилах південної, південно-західної та західної експозицій.

На схилах крутістю більше 7° багаторічні насадження можуть створюватися на терасах.

4.4. Організація кормових угідь

Кормові угіддя можуть бути розміщені на богарних, осушених та зрошуваних землях.

Кормові угіддя (пасовища та сіножаті) за рівнем інтенсивності їх використання поділяють на культурні довголітні, поліпшені, природні.

Організація кормових угідь включає в себе такі елементи:

закріплення угідь за фермами і групами тварин;

організація пасовище- або сіножатепасовищезмін;

розміщення полів пасовище-, сіножатепасовищезмін;

розміщення літніх таборів, скотопрогонів, джерел водопостачання, систематичне відновлення та підвищення продуктивності кормових угідь і запобігання ерозійним процесам.

Під час проектування схилових природних кормових угідь способи їх поліпшення передбачаються залежно від крутості схилів. Корінне поліпшення проектується переважно шляхом прискореного залуження і тільки на схилах до 7°.

При прискореному залуженні сіножаті – пасовишні угіддя використовуються під бобово-злаковими багаторічними травами протягом 5 - 8 років, а потім знову обробляються і перезалужуються.

Первинну обробку дернини (безполщеве розпушування) рекомендується проводити поперек схилу. На ділянках крутістю більше 7° рекомендується залишати захисні (буферні) смуги, які чергуються з обробленими. Ширину буферних смуг рекомендується установлювати залежно від крутизни схилів.

4.5. Розміщення захисних лісових насаджень

За функціональним призначенням, організацією та технологією проектування захисні лісові насадження розділяються на дві групи.

До першої групи належать ті, які проектуються у процесі організації угідь: ділянки суцільного заліснення, прибалкові та приружні лісові смуги, насадження навколо населених пунктів, виробничих центрів, господарських дворів, ставків та водоймищ, уздовж внутрішньогосподарських магістральних шляхів та каналів. Лісові насадження цієї групи бажано розміщувати на неорнопродатних землях.

До другої групи належать полезахисні, водорегулюючі та вітроломні лісові смуги, а також лісові смуги для захисту багаторічних насаджень та насаджень на пасовищах ("зонти").

Суцільне заліснення проектується на яружно-балочних, зсувних ділянках, ерозійно небезпечних крутих схилах, пісках та інших відкритих землях.

Захисні лісові насадження навколо населених пунктів створюються шириною від 20-30 до 5 - 10 м.

Лісові смуги вздовж зрошуваних каналів створюються одно- та дворядні, шириною 3 - 6 м.

Лісові насадження навколо ставків та водоймищ залежно від захисної ролі насадження поділяють на берегоукріплювальні та протнерозійні шириною 10 - 20 м; мулозатримуючі фільтри довжиною 100 - 150 м, а шириною – рівною ширині балки; насадження на мокрому відкосі та за сухим відкосом дамби шириною 5-10 м.

Прибалкові та приружні лісові смуги проектують уздовж бровок балок та навколо ярів шириною 20 м.

Полезахисні лісові смуги рекомендується розміщувати по межах полів та в середині їх, створюючи окремі робочі ділянки, витягнуті по довжині поля. Якщо поряд з лісовою смугою розміщують польову дорогу, то її проектують з навітряної сторони щодо лісової смуги, вище за рельєфом, з менш затіненої сторони, що краще обігрівається.

Приводороздільні лісові смуги рекомендується розміщувати по водороздільних лініях зі зміщенням їх у сторону схилів південних та південно-східних експозицій, а водорегулюючі лісові смуги – поперек схилу, в напрямку горизонталей. На незначних схилах (до 1° на всіх нееродованих схилах та до 2° на північних) лісові смуги розміщують з урахуванням напрямку шкідливих вітрів.

Водорегулюючі лісові смуги проектують шириною 10 - 12 м, а на ґрунтах з низькою родючістю – до 15 м.

Таблиця 1

Рекомендовані відстані між повздовжніми лісовими смугами при розміщенні їх у різних природних зонах

Зони розміщення лісової смуги	Повторюваність суховіїв у середньому на рік		Висота дорослих насаджень, м	Зона захисної дії – 25 Н, м	Відстані між повздовжніми лісовими смугами, м	
	Усього	у т.ч. інтенсивних			рекомендовані	найбільші
Лісостеп	10-15	1-2	18-20	450-500	450-500	600-700
Степ	25-35	3-5	14-16	350-400	350-400	500-600
Південний степ	35-50	6-8	11-13	250-300	300-350	400-500
Сухий степ	50-70	10-15	8-10	200-250	250-300	300-400

Таблиця 2

Рекомендовані відстані між водорегулюючими лісовими смугами при поєднанні їх з найпростішими гідропорадами, м

Ґрунти	Крутизна схилів, градуси			
	1,5 - 2	2 - 3	3 - 4	4 - 5
Сірі лісові	220	180	160	140
Чорноземи опідзолені та вилужені	320	260	230	200
Чорноземи звичайні	290	240	210	190
Чорноземи південні	230	190	170	150
Каштанові	180	150	130	120
Світло-каштанові	130	110	100	90

4.6. Розміщення польових шляхів

Під час проектування польової дорожньої мережі рекомендується дотримуватись таких вимог: мінімальна протяжність шляхів, пряmolінійність, зручність господарського використання, дотримання технічних вимог (допустимі ухили, кути повороту та інше); погодженість з розміщенням полезахисних смуг; мінімум затрат на перебудову, попередження водної ерозії.

За своїм призначенням польові шляхи поділяють на польові магістралі, лінії обслуговування машинно-тракторних агрегатів та допоміжні.

Польові магістралі проектується шириною від 6 – 8 м до 8 – 10 м.

Лінії обслуговування проектується переважно по коротких сторонах полів шириною 6-10 м.

Допоміжні шляхи проектується вздовж довгих сторін полів шириною 4 – 6 м.

4.7. Розміщення польових станів та джерел польового водозабезпечення

Польові стани рекомендується проектувати капітального або пересувного типу. Капітальні польові стани влаштовують у випадках, якщо труні машини віддалені на 10 і більше кілометрів від господарського двору.

Польове водозабезпечення залежно від потреб організується як постійне, шляхом облаштування свердловин та водонапірної вежі на капітальних польових станах, так і тимчасове – привозне.

Під час організації пасовищного водозабезпечення необхідно виходити від допустимих відстаней: для корів – 1,5 км, молодняка до 1 року – 0,5 – 1 км, інших груп ВРХ – 2 – 2,5 км, овець – 2,5 – 3 км, коней – 4 – 5 км.

5. ВИЗНАЧЕННЯ ТИПІВ І ВИДІВ СІВОЗМІН З УРАХУВАННЯМ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

5.1. Спеціалізація сільськогосподарського виробництва

Спеціалізація сільськогосподарського виробництва залежить від природних ґрунтово-кліматичних та економічних умов і характеризується структурою товарної продукції. Спеціалізація сільськогосподарських підприємств визначається питомою вагою окремих видів продукції рослинництва та тваринництва в загальній сумі товарної продукції.

На території України історично склалися природно – економічні зони: Полісся, Лісостеп, Північний і Центральний Степ, Північний Степ, передгірські і гірські райони Карпат, передгірські і гірські райони Криму. Вони відрізняються між собою кліматичними, ґрунтовими й економічними умовами, різним рівнем землекористуваності населення, що в сукупності безпосередньо або опосередковано впливає на характер розвитку сільського господарства.

Оскільки межі природно – економічних зон не всюди збігаються з межами областей, то в Україні ці зони укрупнено у три: зона Полісся, зона Лісостепу та зона Степу, які в свою чергу розділяємо на провінції. На Закарпаті також виділена Карпатська гірська область.

Нижче наведена науково обґрунтована зональна спеціалізація сільськогосподарських підприємств, оптимальна для провінцій природних зон, Карпатської гірської області.

5.1.1. Зона Полісся

Поліська Західна провінція

Скотарсько-льонарська з виробництвом зерна, свинарська та картоплярська.

Скотарсько-буряківничо-зернова з розвиненим свинарством, птахівництвом, вирощуванням овочів.

Поліська Правобережна провінція.

Скотарсько-льонарська з виробництвом зерна, картоплі та продукції свинарства і хмелярства.

Скотарсько-буряківничо-зернова з розвиненим свинарством, птахівництвом та виробництвом овочів.

Скотарсько-овочева з розвинутим птахівництвом, картоплярством, плодівництвом та свинарством.

Поліська Лівобережна провінція.

Скотарсько – льонарська з виробництвом зерна, свинарством та картоплярством.

Скотарсько-свинарсько-зернова з розвиненим буряківництвом та картоплярством.

Скотарсько-овочева з розвинутим птахівництвом, картоплярством, плодівництвом та свинарством.

5.1.2. Зона Лісостепу

Лісостепова Західна провінція

Скотарсько-льонарська з розвинутим свинарством і виробництвом зерна, картоплі, цукрових буряків і хмелю.

Лісостепова Правобережна провінція

Скотарсько-буряківничо-зернова з розвинутим свинарством і птахівництвом у поєднанні з вирощуванням плодово-ягідної продукції та овочів.

Скотарсько-зерново-буряківничо з розвинутим свинарством і птахівництвом та вирощуванням соняшнику та овочів.

Лісостепова Лівобережна провінція

Скотарсько-свинарсько-зернова з розвинутим буряківництвом і картоплярством.

Скотарсько-зерново-буряківничо з розвинутим свинарством і птахівництвом та виробництвом соняшнику.

Скотарсько-буряківничо-зернова з розвинутим свинарством і птахівництвом у поєднанні з виробництвом соняшнику.

5.1.3 Зона Степу

Степова Придунайська провінція

Скотарсько-зерново-свинарська з виробництвом соняшнику, овочів,

фруктів, винограду та продукції птахівництва та вівчарства.

Степова Правобережна провінція

Скотарсько-зерново-свинарська з виробництвом соняшнику, овочів, фруктів, продукції птахівництва.

Скотарсько-бураково-зернова з розвиненим свинарством, птахівництвом та виробництвом соняшнику.

Степова Лівобережна провінція

Скотарсько-зерново-свинарська з виробництвом соняшнику, овочів, фруктів, продукції птахівництва.

Скотарсько-зерново-буракова з розвиненим свинарством, виробництвом соняшнику та птахівництвом.

Скотарсько-овочева з розвинутим свинарством, птахівництвом та зерновиробництвом.

Степова засушлива провінція

Скотарсько-зерново-птаховича з виробництвом свинини, соняшнику, овоче-баштанних культур, фруктів, продукції птахівництва та вівчарства.

Передгірські та гірські райони Криму

Птахівничо-садівничо-виноградарська з розвинутим скотарством та овочівництвом.

5.1.4. Карпатська гірська область

Прикарпаття

Свинарсько-льонарська з виробництвом зерна, свинини, картоплі.

Карпати

Скотарська з виробництвом картоплі та вівчарства.

Скотарсько-вівчарська.

Закарпаття

Скотарсько-виноградарський з виробництвом тютюну, овочів, свинарством та вівчарством.

Скотарсько-садівничо-з вівчарством, картоплярством та овочівництвом.

5.2. Типи і види сівозмін

Типи і види сівозмін, їх кількість визначаються залежно від зони розміщення, спеціалізації; наявності ріллі, інших сільськогосподарських угідь та їх площі; виду худоби та птиці, їх поголів'я, типу утримання та годівлі; наявності еродованих земель та ступеня їх ерозійної небезпеки; розміщення сільськогосподарських підприємств відносно крупних населених пунктів, промислових центрів; забезпеченості сільськогосподарською технікою, трудовими та матеріальними ресурсами.

Сівозмінна – це науково обгрунтоване чергування культур у часі і просторі, яке передбачає правильний підбір сприятливих для вирощування сільськогосподарських культур попередників та оптимальне насичення одновидовими культурами, що враховує допустиму періодичність вирощування їх у полях.

Типи сівозмін – сівозміни різного виробничого призначення, які відрізняються головним видом продукції на цих сівозмінах.

Типи сівозмін:

польова – сівозмінна призначена переважно для виробництва зерна, технічних культур та картоплі;

кормова – сівозмінна призначена переважно для виробництва соковитих та грубих кормів;

прифермська – кормова сівозмінна, яка розміщена поблизу тваринницьких ферм та призначена для виробництва соковитих та зелених кормів.

спеціальна – сівозмінна, в якій вирощуються культури, які потребують спеціальних умов та агротехніки їх вирощування;

сіножате-пасовищна – кормова сівозмінна в якій переважно вирощуються багаторічні та однорічні трави для сінокосіння та випасання худоби.

Види сівозмін – сівозміни, які відрізняються за співвідношенням сільськогосподарських культур і парів.

Види сівозмін:

зернопарова – сівозмінна, в якій посіви зернових культур займають більшу частину ріллі і є поле чистого пару;

зернопаропросапна – сівозмінна в якій посіви зернових культур чергуються з чистими парами і просапними культурами і займають половину і більше площі ріллі;

зернопросапна – сівозмінна, в якій посіви зернових культур чергуються з посівами просапних культур і займають половину і більше площі ріллі;

зернотрав'яна – сівозмінна, в якій більшу частину ріллі займають зернові, а решта засіяна багаторічними травами;

плодозмінна – сівозмінна, в якій зернові культури займають не більше половини площі ріллі і чергуються з просапними і бобовими культурами;

травопільна – сівозмінна, в якій більша частина ріллі використовується під багаторічні трави;

просапна – сівозмінна, в якій просапні культури займають більше половини площі ріллі;

трав'янопросапна – сівозмінна, в якій просапні культури займають декілька полів і вирощування їх чергуються з багаторічними травами;

овочева – сівозмінна, в якій овочеві культури займають всю або більшу частину площі ріллі;

міжгосподарська – сівозмінна, яка розміщена на орних землях двох або більше господарств, які входять в спеціалізоване виробниче об'єднання;

сидеральна – сівозмінна, в якій на одному чи двох полях вирощується сільськогосподарські культури для закладки зеленої маси на добрива;

грунтозахисна – сівозмінна, в якій набір, розміщення і чергування сільськогосподарських культур забезпечують захист ґрунту від ерозії.

5.3. Складання схем чергування сільськогосподарських культур у сівозмінах

Схеми чергування сільськогосподарських культур у сівозмінах складаються відповідно до Методичних рекомендацій щодо оптимального співвідношення сільськогосподарських культур у сівозмінах різних ґрунтово-кліматичних зон України, затверджених спільним наказом Міністерства аграрної політики України та Української академії аграрних наук від 18 липня 2008 року № 440/71.

6. ПРОЕКТУВАННЯ ПОЛІВ СІВОЗМІНИ

Поля сівозміни – це рівновеликі частини сівозмінного масиву, призначені для почергового вирощування на них сільськогосподарських культур і виконання робіт, які необхідні для цієї мети. В окремих випадках проводять також внутрішньопольову організацію території: поля ділять на робочі ділянки, посівні смуги. Поля також можуть складатися з орних контурів, які обмежені ґрунтовими угіддями.

Кількість і розміри полів сівозміни встановлюються залежно від природної зони розміщення підприємства, схеми чергування культур, кількості та розміру контурів ріллі, особливостей ґрунтового покриття, рельєфу, умов зволоження тощо.

Вимоги до проектування полів сівозміни та робочих ділянок
Розміри сторін і форма полів

Рекомендована оптимальна довжина полів сівозміни у степових рівнинних районах складає 2000 – 2500 м, у лісостепових – 1500 – 2000 м, у районах Поділля – 800 – 1000 м. Ширина полів встановлюється виходячи з їх площі та довжини.

Форма полів сівозміни у вигляді правильних прямокутників або прямокутних трапецій з довгими паралельними сторонами вважається найкращою. Кутні поля при скошених сторонах трапеції можуть мати відхилення від прямих не більше 20–30°. У спеціальних сівозмінах, насичених високоінтенсивними культурами, форма полів може бути квадратною.

Для полів площею 400 га оптимальною є квадратна форма (2х2км). Для полів площею 100 га найкращою є прямокутна форма із співвідношенням сторін 1:2,5 – 1:4.

Залежність продуктивності використання техніки від довжини робочого гону характеризується коефіцієнтом використання гону ($K_{вг}$), відсотком холостих заїздів (f_x):

$$K_{вг} = \frac{L_p}{L_p + L_x}; \quad f_x \% = \frac{L_p \cdot 100}{L_p + L_x}$$

де L_p – довжина робочого гону; L_x – довжина холостих проїздів із розрахунку на один робочий проїзд.

Проектування полів з урахуванням рельєфу

Поля розміщують довгою стороною поперек схилу. Для забезпечення паралельності довгих сторін допускається відхилення від напрямку горизонталей з ухилом до 1–1,5°. В окремих випадках за умови

складного рельєфу довгі сторони полів проектують паралельно до горизонталей місцевості (контурне проектування).

Для оцінки розміщення полів з урахуванням рельєфу використовують показник середнього повздовжнього схилу, який визначають за формулою:

$$i_{ср} = \frac{H_1 - H_2}{\Sigma L}, \quad \text{або} \quad i_{ср} = \frac{L_p \cdot h \cdot \sin \alpha}{P}$$

де $i_{ср}$ – середній повздовжній схил; H_1, H_2 – відмітки точок, а H_1, H_2 – перевищення, м; ΣL – довжина горизонтального положення на місцевості, м; h – висота перерізу рельєфу горизонталями, м; L_p – сумарна довжина всіх горизонталей у межах поля; P – площа поля, м. кв.; α – кут, який утворений напрямком горизонталей і основним обробіткою поля.

Кожне поле рекомендується розміщати на схилі однієї експозиції. У випадку неможливості досягти однорідної експозиції на кожній з експозицій проектують однорідні робочі ділянки.

У районах з вітровою ерозією поля сівозміни розміщують довгими сторонами поперек пануючих вітрів.

Проектування полів з урахуванням ґрунтового покриття

Поля сівозміни мають бути рівноякісними за ґрунтовим покритвом. Найкращим проектним рішенням слід вважати таке, коли поле повністю складається з агротехнічно однорідної ділянки, тобто в нього повинно бути включено ґрунти однієї якості та механічного складу.

Рівновеликість полів

Поля сівозміни мають бути рівновеликі. Величина відхилень у площях окремих полів сівозміни залежить від розмірів окремих сівозміняних масивів, на яких проектується поля.

Допустима нерівновеликість полів залежить від спеціалізації сівозміни, кількості полів, завдяки провідною культурою: у польових сівозмінах – до 10 відсотків, а в складних умовах – до 12–15 відсотків; у кормових сівозмінах – до 15 відсотків; у ґрунтозахисних сівозмінах – до 20 відсотків; у спеціальних сівозмінах – до 5 відсотків.

Проектування полів з урахуванням існуючої організації території

Існуючі в природі елементи організації території необхідно, якщо це можливо, зберегти.

Межі існуючих полів сівозміни, що збігаються з полезахисними лісосмугами, польовими шляхами, лінійними протиерозійними гідроспорудами, елементами контурно-меліоративної організації території, слід максимально зберегти.

Межі полів сівозміни повинні збігатися з межами земельних часток (пайів) відповідно до проекту землеустрою щодо організації території земельних часток (пайів).

Межі полів сівозміни не повинні збігатися з основними трасами підземних інженерних комунікацій: газопроводів, нафтопродуктопроводів, водогонів, кабельних ліній зв'язку, повітряних

ліній зв'язку та ліній електропередачі, а проходити по межі їх охоронної зони.

7. РОЗРОБЛЕННЯ ПЛАНУ ПЕРЕХОДУ ДО ПРИЙНЯТОЇ СІВОЗМІНИ

План переходу до прийнятих сівозмін розробляється разом зі спеціалістами сільськогосподарського підприємства окремо для кожної сівозміни.

При цьому використовується креслення організації території розробленого проекту землеустрою, креслення розміщення попередників сільськогосподарських культур за два попередні роки, дані про культури, які вирощуються на території господарства на момент розроблення проекту, книга історії полів, картограма агропромислових груп ґрунтів.

Розробляючи план освоєння сівозмін, рекомендується враховувати такі вимоги:

підвищення інтенсивності використання включених до сівозміни земель має відбуватися не тільки в роки роташі, але і протягом перехідного періоду;

забезпечення агротехнічно правильного чергування культур у межах полів з урахуванням ґрунтів, попередників та скорочення строків переходу до запроєктованої сівозміни;

необхідне створення сприятливих умов для впровадження ефективного використання машинно-тракторних агрегатів, зменшення транспортних витрат.

План освоєння сівозмін, складений за встановленою формою, узгоджують з планами трансформації земель, передбачаючи скорочення строків залучення в рілля освоєваних угідь і використання їх під посіви культур. Першочергову увагу приділяють збільшенню виробництва зерна, створенню насіннєвих фондів і забезпеченню достатньої кількості повноцінних кормів для тварин.

Чергування культур у перехідні роки повинно бути агротехнічно правильним, узгодженим із схемою сівозмін, межами полів, родючістю ґрунтів, протирозійними заходами, попередниками сільськогосподарських культур.

Складаючи плани переходів до сівозмін, звертають увагу на швидку ліквідацію строкатості полів і переведення посівів у межі полів. Сівозміни з одним полем багаторічних трав можуть бути освоєні за один-два роки. Для освоєння сівозмін із включеннями до полів значними площами нових земель (зрощувані, на торф'яно-болотних ґрунтах та ін.) і з великою кількістю полів, які зайняті багаторічними травами, потрібно три-чотири, а іноді й більше років.

Рекомендується передусім враховувати посіви багаторічних трав і озимих, які будуть займати поля в перший рік освоєння сівозміни. Під пар, парозаймаючі культури і багаторічні трави вже в перший рік намагаються виділити цілі поля. Якщо ж на полі різноманітні

попередники, після яких неможливо розмістити одну культуру, то в перший рік переходу його займають двома-трьома агротехнічно однорідними культурами. Цим створюють сприятливі умови для розміщення в наступному році однієї культури, а в збірних полях – двох-трьох культур.

Під час складання плану переходу до кормових сівозмін враховують, що не тільки в наступні, але й у перехідні роки вони разом з іншими сівозмінами і кормовими угіддями повинні забезпечувати достатню кількість повноцінних кормів для поголів'я худоби, що планується.

Для освоєння запроваджених сівозмін рекомендується складати план освоєння (перехідні таблиці) по кожній з них. При цьому важливо передбачити агротехнічно правильне чергування культур у сівозмінах в роки переходу і розміщення в них площ посіву всіх необхідних культур.

Такими планами визначаються, зокрема, строки освоєння запроваджених сівозмін. Звичайно протягом двох-трьох років вдається перейти до запроєктованого розміщення посівів в межах нових полів. Примірний план такого переходу наведено в додатку 1.

Вихідним матеріалом для складання плану освоєння сівозміни є "креслення попередників", на якому показують розміщення посівів сільськогосподарських культур у поточному році із зазначенням їх попередників минулого року.

На цьому кресленні показують межі нових полів, після чого обчислюють у них площі існуючих посівів сільськогосподарських культур та їх попередників. Отримані дані зв'язують у план освоєння сівозміни.

Під час складання плану розміщення культур у нових полях сівозміни рекомендується:

якомога швидше усунути строкатість та роздрібненість посіву різних культур у межах полів;

витримати агротехнічно правильне чергування культур у роки переходу, використавши кращі попередники для більш цінних і вимогливих культур;

забезпечити в роки переходу розміщення культур потрібного складу, щоб усунути великі коливання в площах посіву товарних технічних і зернових культур.

Для визначення загальної площі посівів розміщуваних культур за роками освоєння сівозміни в кінці перехідної таблиці по кожній сівозміні рекомендується зазначати площу посівів основних груп культур.

8. ПЕРЕНЕСЕННЯ В НАТУРУ (НА МІСЦЕВІСТЬ) ЗАПРОЄКТОВАНИХ ПОЛІВ СІВОЗМІНИ

Для перенесення елементів проекту на місцевість готується робоче креслення перенесення проекту землеустрою на місцевість. На кресленні позначаються всі проектні лінії меж полів, робочих ділянок, межі запроєктованих об'єктів, а також запроєктовані польові шляхи,

полетахисні, стокорегулюючі лісові смуги та ділянки суцільного заліснення. Червоним кольором на кресленні показуються місця встановлення межових знаків (стовпів, кілків) та віх для провішування ліній, а також лінійні проміри у метрах, кути поворотів у градусах. У текстовій частині до креслення описуються методи та засоби перенесення проекту на місцевість.

На кресленні показуються ділянки для поліпшення та трансформації земельних угідь, території для будівництва протиерозійних гідротехнічних споруд, зокрема, водоспрямовуючих та водозатримуючих валів-каналів, виположення, засипки і заліснення ярів, деградованих земель та інші елементи проекту.

Прямолінійні межі полів сівозміни та робочих ділянок на місцевості закріплюються межовими стовпами, лінії між якими проорюються в один прохід. Якщо межа поля поєднує з польовим шляхом, борозна проорюється паралельно межі поля на ширину польової дороги. У випадку перенесення на місцевість криволінійних меж полів, робочих ділянок та інших елементів проекту криволінійна межа (траса) позначається віхами, а потім по них проводиться проорювання.

На межових стовпах ставляться номери полів та умовні позначення сівозміни: $\left\{ \frac{V}{\Pi} \right\}$, де V – номер поля, Π – польова сівозміна. Стовпи обкопуються курганами діаметром 1,5 м.

Межові стовпи виготовляються з дерева або із залізобетону. Довжина дерев'яних стовпів – 1,2 м, залізобетонних – 1,0 м.

Після виконання польових робіт складається акт про перенесення на місцевість елементів проекту землеустрою та передачу межових стовпів на зберігання представникам сільськогосподарського підприємства.

Межі запроєктованих лісових смуг, ділянок суцільного заліснення, трас протиерозійних гідротехнічних споруд переносяться на місцевість після складання та затвердження відповідних робочих проектів із землеустрою.

9. ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ПРОЕКТУ

Екологічні показники

Бездефіцитний баланс поживних речовин для забезпечення стабільної (запланованої) врожайності сільськогосподарських культур рекомендовано створювати внесенням необхідної кількості органічних і мінеральних добрив.

Ефективність заходів щодо захисту земель від водної й вітрової ерозій, інших негативних факторів залежить від сумарної захисної дії організаційно-господарських, агротехнічних, лісменсюраторських, гідротехнічних протиерозійних та інших проектних рішень.

Заходи щодо поліпшення і підвищення родючості ґрунтів передбачають: розробку робочих проектів землеустрою щодо рекультивації порушених земель, землювання малопродуктивних угідь, валування, гіпсування, глибоке розпушування ґрунту; захист земель від підтоплення,

заболочування, вторинного засолення, висушування, ущільнення, закислення, забруднення промисловими та іншими відходами, зрощення, осушення.

Економічні показники

Вартість валової продукції рослинництва рекомендовано визначати на рік освоєння проекту. До розрахунку рекомендовано включати сільськогосподарські культури, які планують вирощувати в сівозмінах, і багаторічні насадження та природні кормові угіддя. Вартість валової продукції тваринництва рекомендовано обчислювати за цінами, що склалися на час розробки проекту.

Порівняльні показники вартості сільськогосподарської продукції за проектом землеустрою рекомендовано розраховувати, виходячи з вартості валової сільськогосподарської продукції на час складання проекту і на час його здійснення окремо для продукції рослинництва та тваринництва.

Еколого-економічна ефективність проекту

Еколого-економічну ефективність рекомендовано обчислювати на основі вартості витрат для здійснення проекту землеустрою. За показник економічної ефективності запроєктованих заходів рекомендовано брати термін окупності витрат.

Директор Департаменту
землеустрою, використання
та охорони земель

О.В. Краснолудський

Додаток 1 до Методичних рекомендацій

План переходу до прийнятих сівозмін

Іоля змін	Площа, га	Фактичні посіви				План посіву культур за роками ротачії							
		у минулому році		у поточному році		перший		другий		третій		четвертий	
		культура	площа, га	культура	площа, га	культура	площа, га	культура	площа, га	культура	площа, га	культура	площа, га

